

Z NESLİ VE İLETİŞİM SORUNLARI

Mustafa ÖZODAŞIK¹

ÖZET

Günümüz modern toplumlarının meşgul olduğu konuların başında “yeni bir nesil yetiştirme” çabalarının geldiğini görmekteyiz. Yetişen neslin karakteristik özelliklerini içinde bulunduğu ortamın ve kendisine sağlanan eğitim politikalarının belirlediğini söyleyebiliriz. Her devir kendi neslini yaratır varsayımından hareketle günümüz nesli Z nesli olarak adlandırılmaktadır.

Z nesli nedir? Sorusunun cevabı asla kısa olmayan uzun soluklu izlenimler ve sosyal tahlillerin sonucunda irdelenmesi gereken bir konu bütünlüğüdür. Milenyumla birlikte dünyanın değişmesi, gelişmesi internetin hayatımıza girmesi hemen hemen her şeyin yenilenip kolaylaşması 2000 yılından sonra doğan, büyüyen neslin farklı bir konuma dönüşmesine neden olmuştur.

Z neslinin özelliklerinden en belirginini bu bireylerin internetle, teknolojiyle büyümeleridir. Çok farklı yazılım programları, bilgisayarlar ve en önemlisi neslin elindeki akıllı telefonlar... Bütün bu teknolojik figürler Z neslini sosyal ve bilimsel açıdan ön plana çıkarıyor. Bireyler farklı eğitim sistemleri içerisinde harmanlanır, donanım sahibi olurlar fakat son tahlilde bireylerin kazandıkları donanımlar onları mutlu etmek yerine gerginleştirir, tatmin etmez ve sonunda ortaya çıkan yalnızlık ve yabancılaşma duygusu mutsuzluk biçiminde kendisini gösterir.

Bu çalışmanın amacı Z neslinin özellikleri nelerdir, içinde buldukları dünyayı nasıl algırlar, bakış açılarındaki egoist duyguların yarattığı yalnızlık ve yabancılaşma biçimleri nelerdir gibi sorulara cevap bulmaktır.

Anahtar Kelimeler: Z Nesli, Egoizm, Yalnızlık, Yabancılaşma

Z GENERATION AND COMMUNICATION PROBLEMS

ABSTRACT

At the beginning of today's modern societies, we see the efforts of "raising a new generation". We can say that the environment and the education policies provided to it determine the characteristics of the grown generation. Based on the assumption that each cycle creates its own generation, the present generation is called the Z generation.

What is Z Generation? The answer to the question is never a short, long-term impression and a subject integrity that must be answered as a result of social assays. With the millennium, the change of the world, the development of the internet into our lives, almost everything has been renewed and made easy.

The most prominent of the characteristics of the Z generation is the growth of these individuals through internet and technology. Many different software programs, computers and, most importantly, the smart phones in the hands of the generation ... All these technological figures bring the Z generation to the forefront socially and scientifically. Individuals are blended in different educational systems, they have equipment but in the last analysis, individuals gain hardware rather than making them happy, it does not satisfy them, and the feeling of loneliness and alienation in the end manifests itself as unhappiness.

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, mozoda@selcuk.edu.tr

The aim of this study is to find out the characteristics of the Z generation, how they perceive the world they are in, and to answer questions such as what are the forms of loneliness and alienation created by egoistic feelings in their viewpoints.

Keywords: Generation Z, Egoism, Loneliness, Alienation

GİRİŞ

İletişim kişilerin hayatında temel bir ihtiyaçtır. İletişim olmasa kişilerin ya da toplumların hayatlarını anlamlı bir seviyede devam ettirmeleri mümkün değildir. Zaten hayatı anlamlı kılan şey de iletişim sürecinde yaşanan sağlıklı ilişkilerdir. Bireyin kişilik gelişimi (benlik tasarımları) toplumsallaşma süreci içerisinde ortaya çıkar. Birey doğduğu andan itibaren, ait olduğu toplumun ve içerisinde bulunduğu sosyal yapının kendisine öğrettiklerini benimsemesi ile bir kimlik ve kişilik sahibi olur. Sahip olunan her kimlik ve kişiliğin karakteristik yapısı onun davranışları ve tutumları üzerinde önemli bir yere sahip olmaktadır.

Bireyin çevresiyle olan iletişimi, kendi iç dünyası ile de uyum içerisinde olduğunda anlam taşır. Bu nedenle iletişim sürecinde çatışma veya uyumsuzluklara neden olan veya olabilecek olan ilişkiler, iletişimde sorunların kaynağını oluşturabilmektedir. Bu durumda yaşanan iletişim sorunları hem bireysel düzeyde hem de kişilerarası ilişkiler sürecinde etkili olmaktadır. İç iletişimi ve çevresiyle oluşan iletişim sürecindeki mesajlar birbiri ile uyumlu ise bireyin sosyal yapı ve toplumsal uyumluluğu, sağlıklı bir gelişim gösterecektir.

İyi bir iletişim, kişinin kendi iç dünyasında yaşananlar kadar, toplumsal ve kişilerarası iletişim için önemlidir. Bireyin yaşama biçimi kendisi ile kurduğu içsel iletişim ve buna bağlı olarak oluşturduğu anlamlara göre şekillenmektedir. Bu nedenle iletişim sürecinin merkezinde kişinin kendisinin yer aldığı unutulmamalıdır.

Günümüz modern toplumlarının en çok ilgi gösterdiği, önem verdiği ve ciddi ekonomik planlamaların yapıldığı konuların başında yeni bir nesil yetiştirme çabalarının yer aldığını görmekteyiz. Yetişen yeni nesil o toplumun bir adım sonrasını nasıl yaşayacağını, kendileri için nelerin öncelikler listesinde yer alacağını sahip olduğu imkânlar ile sınırlandırıldığını bilir. Diğer bir deyişle kendilerine sunulan veya etkileşimde buldukları fırsatlarla yaşama biçimini belirler. Bu nedenle, yetişen neslin karakteristik özelliklerini içinde bulunduğu ortamın ve kendisine sağlanan eğitim politikalarının belirlediğini söyleyebiliriz.

Her devir kendi neslini yaratır varsayımından hareketle günümüz nesli Z nesli olarak adlandırılmaktadır.

Z nesli nedir? Sorusunun yanıtı asla kısa olmayan uzun soluklu izlenimler ve sosyal tahlillerin sonucunda irdelenmesi gereken bir konu bütünlüğüdür. Milenyumla birlikte dünyanın değişmesi, gelişmesi internetin hayatımıza girmesi hemen hemen her şeyin yenilenip kolaylaşması 2000 yılından sonra doğan, büyüyen neslin farklı bir konuma dönüşmesine neden olmuştur.

Z neslinin özelliklerinden en belirginini bu bireylerin internetle, teknolojiyle büyümeleridir. Çok farklı yazılım programları, bilgisayarlar ve en önemlisi neslin elindeki akıllı telefonlar... Bütün bu teknolojik figürler Z neslini sosyal ve bilimsel açıdan ön plana çıkarıyor. Bireyler farklı eğitim sistemleri içerisinde harmanlanır, donanım sahibi olurlar fakat son tahlilde bireylerin kazandıkları donanımlar onları mutlu etmek yerine gerginleştirir, tatmin etmez ve sonunda ortaya çıkan yalnızlık ve yabancılaşma duygusu mutsuzluk biçiminde kendisini gösterir.

Bütün bu değişimlerin neden olduğu olumsuzluk özellikler X nesli ve Y nesliyle de çatışmalara neden olur. 1965-1979 yılları arasında doğan kişilerin temsil ettiği X nesli ile 1980-1999 yılları

arasında doğanların temsil ettiği Y nesli; Z kuşağının bu tip gerçeklikten uzak olduğu düşünülen davranışları yüzünden sık sık çatışmaktadır.

Benlik oluşumları arasındaki bu farklılaşma kuşaklar arası çatışmalara neden olduğu gibi, aynı Z kuşağının da kendi içerisinde farklı algı nedeniyle çatışmalara dönüştüğünü görebilmekteyiz. Kuşaklar arası farklılaşma bir ölçüde normal karşılanırken, normal olmayan ise aynı yaş döneminde, aynı fırsatlara sahip ve aynı eğitimi almış nesiller arasında oluşan çatışma biçimidir.

Analitik düşünme yöntemleri üst düzeyde olmasına rağmen bu özelliklerinin bireysellikten öteye geçmediğini görebilmekteyiz. Kendilerine olan güvenlerinin yüksek olmasına rağmen sosyal, siyasal, ekonomik ve bireysel aktivitelerden uzak durmayı tercih etmeleri de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayal dünyalarının yarattığı düşüncelerinde sonsuz bir özgürlüğe sahip (miş!) gibi görünmeleri, onlar için mümkün olmayan hiçbir şey yok gibi bir yanılsamaya neden olmaktadır. Ancak internet ortamının sanallığını, hayatın gerçekleriymiş gibi algılayıp toplumsallaşmadan ziyade bireyselleşmeyi önemsemeleri kendilerinin toplumdan soyutlanmalarına neden olan bir benlik algısı oluşturmaktadır.

Bu benlik algısı Z neslinin karakteristik özelliklerini de belirlemektedir. Yalnız başına kaldıklarında, bilgisayar ortamında kendilerine olan özgüvenleri yüksek iken toplum içerisinde ise sosyalleşme gücünü çeken, egoist duygularının yarattığı yalnızlık ve yabancılaşma biçiminde yaşanan iletişim sorunları yaşanmaktadır.

Bu nedenle yetişen bir nesli anlamak için öncelikle benlik kavramı nedir? Nasıl oluşmaktadır? Benlik algısı hangi çerçevede ve ilişkilerde belirlenmektedir? Gibi sorulara yanıt aranmalıdır.

BENLİK KAVRAMI

Benlik kavramı hem günlük dilde hem de iletişim psikolojisinde yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Benlik; kişinin kendisiyle uyum derecesi, başarıları, istekleri, arzuları, ilgileri ve yönelimleri ile ortaya çıkan bir algı düzeyidir. Diğer bir anlatım biçimi ile benlik bireyin kendini algılamasına ve değerlendirmesine ilişkin görüşleri olarak tanımlanırken, benlik saygısı bireyin benliğini beğenme derecesi olarak tanımlanmış ve benlik saygısının, benliğin duygusal yanı olduğu belirtilmiştir.

Benlik gelişimini etkileyen ikinci faktör ise bireyin başkaları tarafından nasıl görüldüğüdür. Bireyin kendini nasıl algıladığının ötesinde bir de diğer kişiler tarafından nasıl değerlendirildiği de önemlidir. Çünkü bireyin benliği bu iki faktör tarafından şekillenmektedir.

Kime göre ben kimim? Sorusunun yanıtı; kendime göre ben kimim ve nasıl biriyim? Ayrıca başkalarına göre ben kimim ve nasıl biri olarak görülüyorum? Sorularının yanıtlanması ile gerçek bir benlik tanımlaması yapılabilecektir. Bir taraftan bireyin kendi değerine ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri yer alırken diğer yandan öteki insanlarla ilişkisinde kendisini düşünme durumu olarak ortaya çıkmaktadır. Buradaki sorun esas itibarıyla bireyin kendini algılama biçimi ile diğer insanların bireyi algılama biçimleri arasında ilişkisi tutarlı ve benzerlik gösteriyorsa birey gerçekçi bir benlik algısına sahip olabilmektedir. Eğer bireyin kendini algılama biçimi ile diğer insanların bireyi değerlendirme biçimleri arasında tutarlık ve benzeşim yoksa veya algı düzeyleri farklılaşma gösteriyorsa ben kimim sorusunun yanıtı da gerçekçi olamayacaktır.

Sonuç olarak bireyin kendisini nasıl gördüğü ve yakın iletişimde bulunduğu kişilerin değerlendirmesi onun benliğinin oluşumunda önemli bir yer tutmaktadır. Yakın ilişkide bulunan kişilerin değerlendirmeleri diğerinin yaşama biçimini de etkilemektedir. İnsanın

sosyal bir varlık olduğu düşünülürken, onun değeri diğer kimselerin bakış açıları ile paralellik göstermektedir. Böylece ben kimim ve değerim nedir sorusunun yanıtı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Sonuçta benlik tasarımlarının sağlam temeller üzerine oturması o kimsenin kişisel ilişkilerinde gerçekçi olmasına imkân sağlayacaktır.

Benlik kavramı, bireyin kendine ilişkin bilinçli algılarından oluşmaktadır. Bireyin kendine ilişkin algıları "ben zekiyim, ben çekiciyim, ben uzun boyluyum, ben sarışınım" gibi kişisel; "insanlar benim iyi biri olduğumu düşünüyor" gibi sosyal ve "çok başarılı olmak istiyorum" gibi ideallere ilişkin olabilir. Benlik kavramımız, diğer insanlarla etkileşimde bulunduğumuzda bize ait olan ile bizim dışımızda kalanı ayırt eden bir alan gibidir. "Ben çok çalışkanım", "ben iyi bir insanım", "ben işimi seviyorum", "ben gürültüden hoşlanmam" dediğimizde kendimizi, içinde bulunduğumuz toplumun veya grubun içinde konumlandırmış oluruz. Benlik kavramı ile kendimizi bizim dışımızda kalanlardan ayırır, kendimize özel bir alan oluştururuz. Oluşturduğumuz alanı korumak, geliştirmek ve sosyal etkileşim içinde konumlandırmak için de çok büyük çaba gösteririz. Bu çaba "ben olma savaşı" biçiminde nitelendirilmektedir (Cüceloğlu,1991, s.428).

Etkileşim içindeki konumumuza bağlı olarak farklı benlik kavramları geliştirebiliriz. Evde çocuğumuza karşı anne veya baba, bakkalımıza karşı müşteri, iş yerimizde patronumuza karşı çalışan ve yönettiğimiz insanlara karşı amir benliğimizi takınırız. Benliğimizi sınırsız sayıda özellikle ifade edebiliriz.

Benliğin bu esnek ve sınırsız görünüşüne karşılık kişilik, bireyin kararlılıkla gösterdiği davranış örüntülerinden oluşur. "yardımseverlik " gerekli durumlarda gösterilen bir davranış olduğunda bir kişilik özelliğidir; bireyin yardıma ihtiyacı olanlara yardım etme davranışını düzenli olarak gösterdiğini ifade eder. Örneğin, "yardımseverlik" davranışını gerekli durumların çoğunda göstermeyen bir insan, yardımsever biri olmadığı halde, sınırlı sayıdaki yardım davranışlarına bakarak "ben yardım severim" biçiminde bir benlik kavramı geliştirebilir.

Benlik kavramı çeşitli biçimlerde ölçülebilmektedir. "Kendilik değeri" sıklıkla başvurulan ölçülerden biridir. Kendimizi değerli bulmamız benlik değerimizin yüksek olduğu anlamında yorumlanır. Yardımseverlik örneğindeki kişi, yardımsever kişilik özelliğine sahip değildir ama kendilik değeri yüksektir. Kendilik değeri bir kişilik özelliği olarak değerlendirilebilir. Örneğimizde, "kendilik değerinin yüksek olması" kişilik özelliğidir. Kendilik değeri iş alanında ve eğitim alanında yoğun araştırmalara konu olmaktadır (Yanbasi, 1996, s.11).

Benlik kavramı kişinin kendisi hakkında bildikleri, başkalarının kişiye ilişkin görüşlerinden kişiye yansıyanlar ve kişinin kendine ilişkin değerlendirmelerinden elde edilir (Dağ, 2019, s.58). Çoğu zaman bu bilgiler ve değerlendirmeler çevreden hazır alınır. Benlik kavramının oluşumunda, başkalarının kişiye yansıttığı özellikler, kişinin kendisi hakkındaki gözlemlerinden elde ettiği bilgiler gibi etkili olur. Kişi kendisi hakkında sıklıkla söylenen şeyleri benliğinin parçaları olarak görür ve ifade eder. Çoğu zaman da benlik kavramına uygun davranmaya çalışır.

Kişinin kendi gözlem, duygu ve düşüncelerinden elde ettiği benlik, bazen çevreden empoze edilen benlik(ler)le çelişir. Bu durumda iç çatışmalar yaşanır. İç çatışmalar, yanılıklı benlik tanımları ve düşük benlik değeri sosyal etkileşimde önemli sorun kaynaklarıdır.

Annesi ve Westcott'a göre benlik kavramı, kişinin kendi özünü algılama biçimidir. Sosyalleşme sürecinde, başkaları ile etkileşimi sonucu oluşturduğu, kendine ilişkin olumlu ya da olumsuz algılarıdır (Annesi & Westcott, 2007, s.183-190).

Günlük hayatımızda yeni bir durumla karşılaştığımızda, yeni bir işe, projeye veya ilişkiye başlarken, belli bir kaygıya kapılırız. Bu görevin üstesinden gelip gelemeyeceğimiz konusunda kendi kendimizi ikna etme çabası içine gireriz. Zaman zaman kendimiz hakkında birtakım

kuşkulara sahip oluruz. Kendimize biçtiğimiz değer, kendimize güven düzeyimiz, bu duyguları ne kadar sıklıkla ve hangi şiddette hissettiğimize bağlıdır.

Benlik kavramı, birbiriyle ilişkili dört öğeden oluşur: Algılanan benlik, İdeal benlik, öz değer ve sosyal kimlikler (Schultz, 1976, s.3).

1. Algılanan benlik: Bireyin kendisini nasıl gördüğü, onun benlik kavramının çok önemli bir boyutunu oluşturur. Benlik algısı bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda oluşur. Çevreden alınan tepkiler açık seçik ve tutarlı olduğu zaman güçlü bir benlik algısı oluşur. Bulanık, eksik ve tutarsız tepkiler ise zayıf benlik algısına neden olur.

İnsanlar ya yaptıkları bir işin sonuçlarını görerek kendilerini değerlendirirler “ben baskı altında iyi iş çıkarıyorum” gibi, ya da çevrelerindeki kişilerden sosyal geri bildirim alarak. “Eksiklerim veya farklılıklarım çevremdekiler tarafından bildirilince kendimi daha iyi toparlıyorum” gibi. Bireyi gözlemleyen kişiler onun davranışlarıyla ilgili yakıştırma ve yorumda bulunarak, bunları sözlü ve sözsüz iletişimle yansıtırlar. İlişki; övgü, azarlama ya da takdir biçiminde kişiye yansır: “çok saldırgansın” (özellik), “sen çok iyi bir eğitmenisin” (yetkinlik), “sen dürüst bir insansın” (değer) gibi. Kişinin dışlanmasında da dolaylı bir sosyal geribildirim olarak yorumlanabilir.

2. İdeal benlik: Her bireyin sahip olmak istediği özellikler, yetkinlikler ve değerler vardır. Kişi bu özelliklere gerçekten sahip olduğuna inanmak ve başkalarını da inandırmak ister. İdeal benlik kişisel ilişkilerde mükemmelliğe ulaşma isteğidir.

3. Öz değer: Öz değer, ideal benlikle algılanan benlik arasındaki farktır. Algılanan benlik ideal benlikle eşleştiği zaman, öz değer oldukça yüksektir. Ancak ideal benlikle algılanan benlik arasındaki fark, yapılan işe ve elde edilen sosyal geribildirime bağlı olarak sürekli değişir. Bu nedenle öz değer, benlik kavramının dinamik bir bileşenidir ve sürekli değişim ve gelişim içindedir.

4. Sosyal kimlikler: İnsanlar ait oldukları ve değer verdikleri gruplar içinde kurdukları sosyal etkileşimler sonucunda sosyal kimlikler geliştirirler. Kişi, arkadaş grubunda başka, spor yaptığı kulüpte farklı, çalıştığı dernekte farklı, iş yerinde farklı roller üstlenir; farklı rollerin gerektirdiği sosyal kimliğe uygun davranışları farklı sosyal kimliklerin üstünde ise, hayatın ilk yıllarında oluşan ve aile içi iletişimin bir sonucu olan üst kimlik vardır. Üst kimlik kişinin her durumda, çeşitli rollerde ve çeşitli referans gruplarında sergilemek istediği kimliktir.

Benlik Saygısı (özsaygı)

Benlik, insanların “ben” ve “bana ait olan” olarak tanımladıkları bir kavramdır. Bu kavramın içine kişinin görünüşü, giyim tarzı, kendini algılama şekli, kendi hakkındaki düşünceleri, ilgi alanları, tutumları girebilir (Nietzsche, 2001, s.30). Benlik saygısı dediğimiz kavram ise kişinin kendini değerlendirmesi sonucu ulaştığı kendini beğeni durumudur. Kişinin kendini olduğundan değersiz ya da üstün görmeden olumlu, beğenilmeye ve sevmeye değer görmesidir. Yani kişinin kendini algılamasında önem verdiği çeşitli niteliklerin değerlendirilmesi olarak da açıklanabilir. Kişinin kendini olduğu gibi kabullenmeyi, özüne güven vermeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir. Bireyin kendini değerli hissetmesi, yeteneklerini, bilgi ve becerilerini ortaya koyabilmesi ve başarılı olması, toplum içinde kabul görmesi ve bedensel özelliklerini benimsemesi benlik saygısının oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Benlik saygısı yüksek olan kişilerin; Fiziksel olarak sağlıkları daha iyidir, sosyal ilişkilerden zevk alırlar, bağımsızlığa değer verirler, iletişim becerileri daha iyidir, kendilerinin ve hayatlarının kontrolüne sahiplerdir, çalışma hayatında çoğunlukla başarılı kimseler olurlar.

Benlik saygısının azalması ya da artmasıyla, bu durumu telafi edici bazı mekanizmaları harekete geçirdiği düşünülür. Bu telafi edici davranış ve yaşantıların hedefi, azalmış olan benlik

saygısını eski düzeyine getirmektir. Benlik saygısının azaldığı kişilerde, telafi edici mekanizmanın harekete geçmesi zorlaşır, geçse bile etkisiz kalması depresyona yol açarken aynı mekanizmaların aşırı çalışması megalomi-narsizm-şiddet kullanımı ve paranoid davranışlara yol açabilir. Benlik kavramının abartılmasından kaynaklanan bu durum temel güvensizliği kapatmak amacıyla oluşmuştur (Ziyalar, 1980, s.31).

Kişinin kendisi hakkındaki yargısı, başkalarının onu olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmesinden çok daha önemlidir. Ya da daha önemli olmalıdır. “Başkaları ne der” düşüncesinden uzaklaşmakta zorlanan bir toplum olsak da kendi psikolojik dengemizi korumak adına bunu yapabilmeliyiz. Bu nedenle kişi kendi yargısını benimsemeli ve bu yargının değişmesine direnç göstermelidir.

İnternet başında, sanal bir âlemde vakit geçiren Z neslinin önemli sorunlarından biri de benlik oluşumu ile ilgili özsaygı eksikliğidir. Her şeyin merkezinde kendisi vardır ve olaylar kendi ekseninde oluşurken diğer insanların varlığı bir anlam ifade etmez hatta varlıklarından da rahatsız olabilirler. Bu sanal iletişim süreci ister istemez yalnızlık ve yabancılaşma psikolojini beraberinde getirmektedir (Pappenheim, 2002, s.11).

Benlik ve Kişisel İlişkiler

“Yaşamak kişisel ilişki kurmaktır”. Diğer bir deyişle hayatın anlamı kişisel ilişkilerin değerinde gizlidir dersek yanlışmış olmayız. Her kişinin içinde yaşadığı bir sosyal çevre vardır ve ilişkiler bu sosyal çevre içinde gelişerek anlam bulur. Hepimizin ana-babası-kardeşleri var; çoğumuzun dostları-arkadaşları var; bazılarımız evli ve çocuk sahibiyiz. Zaman zaman hayal kırıklığı, öfke ya da kederle de son bulsalar, çoğumuz bu ilişkilerin son derece değerli olduğunu düşünürüz. Birçoğumuz ailelerimize oldukça fazla zaman ayırırız ve dostluk, sevgi, evlilik konuları üzerinde düşünürken yine oldukça fazla fiziksel ve ruhsal enerji harcarız.

Öte yandan, bütün çabalara rağmen, yakın kişisel ilişkileri kurmanın zor, sürdürmenin ise yorucu bir iş olduğu kabul edilir. Kişisel ilişkilerin birçoğu yakın ilişkiler değildir: dostlarımız ve ailemizin dışında coşup taşmayız, başkalarıyla önemli şeyleri konuşmayız; sorunlarını, gözlemlerini ya da spekülasyonlarını duyarlıkla dinlemeyiz; ilgi duydukları her neyse, bunda onlara destek olmak için ciddi bir çaba göstermeyiz. Üstelik ilişkilerimizin birçoğu geçicidir: Dostlarımız bizi eleştirdiği, eğlenceli ya da komik olmaktan uzaklaştığı, sınırlarımıza dokunduğu takdirde kendimizi geçici olarak ya da tamamen ilişkiden geri çekebiliriz.

Gerçek kişisel ilişkiler ise farklı konum ve renkte bir ilişkidir. Çoğumuz hayatımızı, düşüncelerimizi, kaygılarımızı ve özlemlerimizi paylaştığımız samimi ilişkiler kurmayı ve ayakta tutmayı enerji ve kuvvet gerektiren ciddi bir çaba olarak görürüz. Eğer ilişkilerde samimiyet ve emek yoksa o ilişkiler kısa sürede sonlanır (Lefebvre, 1998, s.97). Çünkü bu tip ilişkilerde samimiyete asla ulaşılmaz, ulaşılmaması için de çaba harcanmaz. Örneğin çevremize şöyle bir baktığımızda; heyecanla başlayan evliliklerin ne çabuk boşanmayla, arkadaşlıkların çok samimi bir evreden sonra bir daha bir araya gelmemek üzere sonlandığını, hatta ilişkiler yakın akrabalık bağları içinde bile olsa kardeşlerin birbirleri ile nasıl kolayca kırıldığını, küstüğünü ve birbirlerinden koptuklarını fazlasıyla görebilmekteyiz.

Kişilerarası iletişim sürecinde kişisel ilişkilerin değeri muhakkak ki yüksektir ve önemi tartışılmaz. Ancak bu değer çoğumuzun sandığı nedenlerden ötürü ya da çoğumuzun sandığı biçimde değildir. Bunun nedenini, kişisel ilişkilerin, “kendimizi iyi hissetmemizi sağladığı için değil, bizi daha iyi birer insan haline getirdiği için değerli olduklarıdır”. Eğer bu böyle algılanırsa, kendisini iyi hissetmek için ilişkiye girenler büyük olasılıkla samimiyetin getireceği en iyi fırsatlardan mahrum kalacaklardır; sonuç olarak bu ilişkileri yürütmek için geçerli bir nedenleri kalmayacaktır.

Kişisel ilişkiler değerlidir, ama ilişkileri başlatmak ve sürdürmek ilk başta düşündüğümüzden daha fazla sorumluluk isteyebilir (Novus, 2016, s.45). Dolayısıyla birçoğumuz onlara zaman ve enerji harcama konusunda isteksizdir. Tıpkı sağlığına dikkat edemeyecek kadar tembel veya disiplinsiz olanlar gibi, ilişkilerimizi ayakta tutacak disiplin ve dürtüye sahip olmayabiliriz. Bu durumda kişisel ilişkilerin değerinin temelinde ciddi bir özverinin varlığını görebiliriz. O halde ilişkileri sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmek için ciddi bir çaba ve emeğin sarf edilmesinin gerektiği unutulmamalıdır.

Buraya kadar kişisel ilişkilerin ne olduğu ve nasıl çalıştığı üzerinde durulmaya çalışıldı. Bu noktada kişisel ilişkilerin bir benlik sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Yani kişisel ilişkilerin temelinde kişinin benliği bulunmaktadır. Kişinin benlik algısı, benlik duygusu, benlik tasarımı, benlik saygısı, benlik yitimi gibi faktörler kişisel ilişkilerin yönünü ve anlamını tayin etmektedir. Bireye çevresindeki olguları bilinçli olarak ayırt etme fırsatı veren ve özü yalnızca kişisel ilişkilerden oluşan kişilik kesimi benlik olarak tanımlanabilir.

Benlik Tasarımı

İnsan davranışları üzerinde etkili olan çok sayıda faktörün varlığı bilinmektedir. Örneğin, tecrübeler, tutumlar, algı, yetenekler, zekâ düzeyi vb. kişisel faktörlerle davranış arasında belirleyici ilişkilerin varlığı çeşitli disiplin alanlarının verileri tarafından doğrulanmaktadır. Bu faktörlerden biri de, benlik tasarımı (benlik algısı / benlik durumu) olarak ele alınan sistemdir ve en kapsamlı olarak C. Rogers tarafından irdelenmiştir (Morgen & King & Weisz & Schopler, 1984, s.599). Benlik tasarımı kavramı kişilik ve psikoloji kuramlarının çoğunun içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte her kuram bu kavramı kendi konsepti bakımından ele alarak tanımlamakta sonuç olarak bu tanımlarda benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da ortaya çıkmaktadır.

1. Kendini tanıma ve ilişkilerin kontrolü

İnsanın kişiliğinin temelinde “ben” yer alır, bu benliğin merkezinde ise, bir içsel varlık bulunmaktadır. Bu içsel varlık ya da öz ben (gerçek ben) çevresi ile sürekli bir etkileşim içerisinde ve benlik tasarımı denilen sistem bu etkileşim süreci içerisinde gelişir. Daha açık bir deyişle, insanın doğuştan getirdiği bu içsel varlık genetik bir özellik taşır, çevre ile girdiği bu etkileşim sonucunda benlik tasarımı adı verilen ve kişinin kendisi ile ilgili bir imaj ya da resmini ifade eden sistemi oluşturur (Coleman, 1969, s.62). Bu durum, bireylerin dışarıdaki dünyayı geliştirdikleri, sahip oldukları benlik algısı etrafında ve kendilerine özgü olarak algılayıp, anlamalarına neden olur ve böylece bireylerin davranışları, kişiliğinin temelinde yer alan “benlik” kavramının kendisini açıklarken ve davranışlarını gerçekleştirirken referans merkezi olarak kullandığı benlik algısı sistemi tarafından belirlenir. Bireyin bir birinden farklı ve çok sayıdaki özellikleri ile ilgili izlenim ve yargıları (basit ben kavramları) çok sayıda ben kavramını oluşturur, bu çok sayıdaki ben kavramı bir araya gelerek ben kavramlarını ya da benlik tasarımını meydana getirir.

Doğum öncesi dönemden başlamak üzere kendisi ve çevresiyle ilişki halinde olan insan gerek kendi bedeninden ve gerekse dış dünyadan uyarımlar almaktadır. Bu uyarımlar ise, duyum izlenimleri halinde yorumlanarak anlamlı bütünlükler oluşturur. Böylece insan hayatın ilk dönemlerinden başlayarak, kendisi ve çevresi hakkında izlenimler edinmeye başlar. İnsandaki içsel varlık ya da öz ben, hayatın başlangıcında kendisini, kendisini dünyaya getiren annenin bir uzantısı olarak algılamaktadır. Birey, henüz kendisini bağımsız bir varlık olarak algılayamamakta ve anne ile birlikteyken benlik ile ilgili bir sorun yaşamamaktadır. Hayatın ilerleyen dönemlerinde insan, annesi ile ayrı birer varlık olduklarını fark etmeye başlar ve anneden bağımsız bir ben'in varlığına ihtiyaç duyar (Geçtan, 1978, s.98). Bu durum, yeni bir birliktelik arayışı olduğu kadar, kendisini tanımlayacağı yeni bir sistemi (benlik sistemi)

geliştirecek ipuçlarına duyulan ihtiyacı da tanımlamaktadır. İşte esas olarak, insanın bir kimlik sahibi olma ihtiyacını karşılayan benlik tasarımı oluşumu bu ayrılık sarsıntısının yaşanması ile birlikte çevreyle girilen etkileşimle başlar.

Günümüz insan kurgusunda önemli bir yer tutan ve neredeyse insanla ilişki halindeki bütün sistemlerin dikkat odaklarında yer alan “kendini gerçekleştirme” kavramı insanın var oluşunu, olumlu ve anlamlı bir çizgiye oturtmasının anahtarı olarak kabul edilmektedir (Hall & Lindzey, 1985, s.206).

Kendini gerçekleştirme, ancak insanın kendi gerçeğini anlaması ve kabul etmesiyle mümkün hale gelir. İşte bu durum içsel varlıkla (öz ben) uyumlu bir benlik algısı sistemin varlığını zorunlu kılar. İçsel varlığının gerçeğine ulaşmış ve onunla bütünlük içerisinde yani içsel odaklı bir benlik algısı sistemi geliştiren bireyler sahip oldukları bu benlik algısını hayatlarına katmakta bir zorlukla karşılaşmazlar. Buna karşılık benlik algısı sistemleri içsel varlıkla uyumlu ya da içsel odaklı olmayan bireyler hayatları içerisinde karşılaştıkları zorlanmalı durumlarda ya da bu tasarımlarına aykırı yeni yaşantılarında bu yaşantılarını benlik algısı sistemlerine (benlik algısı/tasarımı gerçek olmayıp, zahiri ve bulanık olduğundan katıdır ve içerisine yeni yaşantının verilerini almaya kapalıdır) katamamaları nedeniyle bir uyumsuzluk ve huzursuzluk yaşamaktadırlar. Bu huzursuz ve uyumsuz durumdan kurtulmaya çabalarırken, çoğu kez gerçeklikten sapma, savunmacı davranışlar, yalnızlık hali ve davranış bozuklukları gösterirler. Savunma ihtiyacı arttıkça uyum daha derin bir bozulmaya uğrar ve giderek patolojik (hastalıklı) bir hal alır (Geçtan,1978, s.13).

İnsanın, sosyal ve fiziksel çevre ve kendisi ile ilişkileri sırasında elde ettiği geri bildirimler yoluyla ve birbirleri ilişki halindeki çok sayıda unsurdan oluşan ve kendisini anlamasını sağlayan benlik tasarımı, geçmiş deneyimlerden, o andaki yaşantılardan ve gelecekteki beklentilerden oluşur (Frager & Fadiman, 1998, s.404). Benlik ya da benlik algısı kavramı tutum gelişimi ve düşünce sistemleri konsepti kullanılarak şu şekilde tanımlanmaktadır (Eisenberg & Patterson, 1979, s.11). Benlik tasarımı, kişinin kendisi ile ilgili bilgi, düşünce, kanaat, algı ve inançlarının tümünün düzenlenmiş durumudur. Bir başka kaynakta ise insanın kendisini görüş ve algılayış biçimi olarak tanımlanır ve bir gelişim süreci içerisinde ele alınır (Kuzgun, 1983, s.12).

Benlik tasarımı temel elemanlarını kişinin kendisi ile ilgili olarak sahip olduğu temel yetenekler ve benlik ilgisi hakkındaki kanaatleri oluşturmaktadır. Bu durumun göstergeleri ise; kişinin bir konu, kişi, iş, obje ya da davranışla ilgili olarak “yeterliyim” ya da “yeterli değilim” veya “seviyorum/hoşlanıyorum” ya da “sevmiyorum/hoşlanmıyorum” gibi yargıları içeren odak niteliğindeki kanaatleridir. Burada hemen söylememiz gereken şey, tutum kavram ve konsepti ile benlik tasarımı kavram ve konseptlerinin bir birlerine çok yakın ve benzeşiyor olmaları, buna karşılık bir birinden farklı iki konsept olduklarıdır. Bireylerin kendileri ile ilgili bu odaklanmış kanaatlerini (hoşlanıyor, hoşlanmıyor, yeterli, yetersiz vb.) içeren yaşama durumları ise, hayata bağlılık, kederli olma, mutsuzluk, mutluluk ya da yüksek veya düşük kaygı düzeyi gibi var oluş biçimleriyle ortaya çıkar. Benlik algısı sisteminin daha ileri düzeydeki göstergeleri ise, bireylerin kendi içsel yeterlik sistemlerini daha ayrıntılı olarak değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkmaktadır (Eisenberg & Patterson, 1979, s.12). Daha ayrıntılı değerlendirmelere konu olan bu göstergelerin somutlaştığı içsel nitelikli sistemler ise, “yapabilirim ya da yapamam, başarılı olurum ya da olamam” gibi hayatın somutlaştırıldığı ya da içsel var oluşun dışsallaştığı davranışsal alanlardır. Bireylerin bu kendilerine ilişkin değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan kanaatler, olumluluk yada olumsuzluk taşıyabilmekte, çatışabilmekte veya bir birleriyle ilişkisiz yani nötr olabilmektedir. Örneğin bir kişinin benlik tasarımı kendisi ile ilgili şu kanaatlerden oluşabilir; “yetenekli olduğumu düşünüyorum ve bu yeteneklerim benim için çok önemli”, “grup içerisinde çalıştığımda daha başarılı olabilirim fakat grupla çalışmaktan

hoşlanmıyorum”, “insanlarla ilişkiler konusunda başarılı değilim ve bundan çok rahatsız oluyorum”, “yaptığım işi seviyorum fakat kalabalık yerde çalışmaktan nefret ediyorum”, “başarılı olmaya ihtiyacım var çünkü başarı benim için çok önemli”, “sayısal hafızam çok güçlü ama bu benim için çok önemli değil”. Görülüyor ki, benlik tasarımları bireylerin kendileriyle ilgili durumsal değerlendirmelere esas kanaatleri içerdiği gibi, ilgi alanlarından, faaliyet alanlarına ve bireyin hayatı içerisindeki olay ve durumlara kadar oldukça geniş bir alanı kapsayabilmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bazı bireylerde bu benlik tasarımı içsel varlık kaynaklı ya da odaklı olmasına karşılık, bir kısım bireylerde bu içsel varlık kaynaklı / içsel odaklı benlik tasarımı bulunmamaktadır. Yani, bazı bireyler için yüksek düzeyde geliştirici bir içsel odaklı benlik algısı sisteminin varlığı söz konusu iken, bazı bireyler henüz şekillenmemiş yani taslak halinde (oluşumu tamamlanmamış) bir benlik algısına sahiptirler. Bu taslak nitelikli (oluşumu tamamlanmamış) benlik algısı sistemi ise, bireylerin hayat içerisindeki başarısızlıklarının temel belirleyicisi haline gelir. Yani içsel odaklı, tamamlanmış ve somutlaşmış bir benlik algısı sistemi bireyleri hayat içerisinde başarılı ve mutlu olmaya motive ederken, tamamlanmamış ve kaynağı bireyin içsel dünyası olmayan ve belirsizlikler taşıyan bir benlik algısı, bireyin başarısızlığı ve mutsuzluğu için gereken şartları hazırlar.

Sağlıklı, mutlu ve başarılı bir birey için gerekli olan tamamlanmış ve içsel odaklı bir benlik tasarımı en genel olarak bireyin kendisini, kendisi için anlamasını ve açıklamasını mümkün kılacak olan içsel değerlendirmeleri yapmasını yani “ben kimim?” sorusuna anlaşılır ve içsel dayanakları olan cevaplar verebilmesini mümkün kılacak bir dizi eylemi zorunlu kılar. Daha açık bir ifadeyle, bu bireylerin benlik tasarımı bireylerin kendilerine sordukları ve sürekli tekrarlanan “ben kimim?” sorusuna verdikleri cevaplar tarafından oluşturulur. Buna karşılık bazı bireyler bir benlik algısı sistemi oluşturmak ve bunun gereği olan çabayı sarf etmek yerine kendilerine dışarıdan belirlenmiş modelleri referans olarak alırlar. Bu bireyler kendilerini, ait oldukları topluluklar, aileleri, verili toplumsal değerler, başkaları tarafından belirlenmiş değer yargıları ve toplum içerisindeki rolleri ile açıklamak eğilimindedirler. Bu bireyler için bireysel ve toplumsal var oluşları bu verili değer ve rollerden ve onların tanımladığı kimlikten öte bir anlam taşımamaktadır.

İradeleri başkalarına bağımlı veya başkaları tarafından yönetilen kişiler kendilerini değil, başkalarının benliklerini yaşarlar. Onların hayatlarında hep başkaları vardır. Fakat kendileri başkalarının hayatlarında hiç yoktur. Daha doğrusu başkalarının hayatlarında olan kendileri değil, faydalandığı durumlar ve hizmet ettikleri çıkarlardır. Bu tip insanlar, yetersizlik ve yalnızlık duygularını diğer insanlara bu şekilde ödün vererek tatmin ederler. Unutulmamalıdır ki hayatı anlamlı kılan şey bilinçli bir şekilde bireyin kendi gerçeğini yaşamasıdır.

Bu tanımlamalardan sonra anlıyoruz ki, kullanılabilir bir tanımla bulunmakla birlikte benlik tasarımı kavramı ile ilgili olarak henüz açıklığa kavuşmamış bazı sorular bulunmaktadır. Bu sorulardan ilki, “sağlıklı bir benlik algısı nedir?” sorusudur. Zira bazı bireylerin benlik algılarının belirsiz ve dışsal odaklı olmasına karşın, bu durumun ortaya çıkardığı güvensizlik duygularını ve yaşantılarını gizledikleri hatta tam karşıtı olarak içsel odaklı ve somut benlik algısına eşlik eden kendine güven duygusu belirtileri gösterdikleri ve bu durumun bütün benlik algısı sistemini içine alacak biçimde genişlediği bilinmektedir. Ancak yine bilinmelidir ki, bireysel yeterlik sistemi bir üst sistem olarak kabul edildiğinde, kendini sorgulama süreci bir alt sistem olarak yer almaktadır yani, bütünü bir parçasıdır. O halde bireylerin hayatı bütünlükleri içerisinde bu alt sistemin görüntüsü olan bütün kendine güvensizlikler sağlıklı benlik algısı içerisinde mi ele alınmalıdır? Elbette bireylerin hayatlarının bütünü içerisinde mükemmel ya da kusursuz olmaktan kaynaklanan yetersizlik durumları ve buna uygun olarak yaşanacak yetersizlik duyguları yer alacaktır. İşte bireylerin kendilerini sorgulayarak ben kimim sorusuna

cevap vermelerini mümkün kılan bu alt sistem, sorgulama sürecinde elde ettiği yetersizlikle ilgili verileri olduğu gibi (çarpıtmadan/ödünlemeden/yok saymadan) kabul ederek bu durumun var oluşun bir parçası olduğu ve bireysel çabalarla telafi edilebileceğini benlik algısı üst sistemine iletmelidir. Böylece benlik algısı sisteminde ortaya çıkacak kanaatler bireyler tarafından şu şekilde düzenlenecektir; “mükemmel değilim ama kendimi bu halimle seviyorum, gelişmek için elimden gelen her çabayı göstereceğim”. Bu noktada hemen ilave etmemiz gereken şey ise, bireyin toplumsal yaşayış içerisinde diğerleri ile olan ilişkilerinden elde ettiği geri bildirimlerle oluşan bu sürecin gerçekçiliği yani, elde ettiği verileri olduğu gibi (çarpıtmadan/ödünlemeden/yok saymadan) benlik algısı sistemine aktarması iki temel olgunun etkisi altında ortaya çıkar (Ataç, 1991, s.384);

1. Bireyin diğerleri ile ilişkileri sırasında elde ettiği kendi ile ilgili geri bildirimlerin gerçeği yansıtma düzeyi

2. Ön koşulsuz / yargısız / olduğu gibi kabul görme ya da görmeme

Burada geldiğimiz yer bizi benlik tasarımı kavramıyla ilgili açıklığa kavuşmamış ikinci soruya götürmektedir; “Gerçekçi benlik tasarımı nedir?” bireyin benlik algısının gerçekçi olup olmadığının belirlenmesi için, benlik algısının verileri ile bazı dışsal veriler arasında tutarlık aranmalıdır. Daha açık bir ifadeyle, benlik algısının bireye sağladığı yeterlik ya da yetersizlik ile ilgili veriler ve bu bireyin davranışlarının yöneldiği, öykündüğü, amaçladığı hedef için gereken yeterlikler ile ilgili gerçek veriler arasında bir tutarlık olmalıdır. Örnek olarak; kısa boylu bir bireyin kendisine basketbol oyuncusu olmak gibi bir amaç/hedef belirlemesi gerçekleşmesi imkânsiz olmasa bile oldukça zor bir durumdur. Kaldı ki, amaç gerçekleşse bile bu bireyin basketbol oyuncusu olarak başarısını sürdürbilmesi de oldukça zordur. Bu nedenle kendi yeterlikleri ile uygun hedefler belirlemek gerçekçi benlik tasarımı bir göstergesi sayılmalıdır.

Benlik algısı ile ilgili bu durum bize bireylerin sahip oldukları benlik algısının var oluş biçimleri ve yönelimleri üzerinde belirleyici olduğu sonucunu vermektedir. Çeşitli kuramlar perspektifinden bakıldığında bireylerin var oluşları ve yönelimleri ile yani hayat içerisinde yer alış biçimleri/pozisyonları ile benlik algısının nitelikleri arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin bulunduğunu görürüz. İnsan davranışlarının niteliği ile yakından ilişkili olan bu var oluş biçimleri ya da var oluş yönelimleri, aynı zamanda çeşitli hayatî durumlar/sosyal şartlar karşısında insanın davranışlarının da belirleyicisidir. Yani, zorlanmalı, başa çıkılması güç hayatî şartlar karşısında çaba sarf etmeye, başa çıkmaya, üstesinden gelmeye yönelik davranışlar mı göstereceği yoksa geri çekilip kendi önceliği dışında ortaya çıkmış bir sonuca rıza mı göstereceği ya da var olduğu şartlarda kendisini bir özne olarak ortaya mı koyacağı yoksa edilgin bir nesne olarak mı kalmayı yeğleyeceği hep bu benlik tasarımı tarafından düzenlenen var oluş biçiminin bir yansıması olacaktır.

2. Benlik tasarımı ve davranışları yönetme eğilimi

Buraya kadar ele aldığımız haliyle benlik tasarımı kavramının insan davranışları üzerinde etkili ve belirleyici olduğu sonucuna ulaşmış olduk. O halde benlik algısının çeşitli durumları insan davranışlarını nasıl etkilemektedir. Yani daha açık bir ifadeyle, tamamlanmış, somut ve içsel odaklı (gerçekçi) bir benlik tasarımı ile belirsiz yani tamamlanmamış, dışsal odaklı (gerçekçi olmayan) bir benlik tasarımı tarafından belirlenen davranışlar arasında ne gibi farklılıklar bulunmaktadır (Mannoni, 1992, s.58).

Bu konuda genel olarak söylenecek şeyler şunlardır;

1. Gerçekçi bir benlik algısına sahip bireylerin gelecekte beklenenleri gerçekçi ve ulaşılabilir hedeflerden oluşmaktadır.

2. Bu bireyler strese karşı daha dirençlidirler ve stres durumları ile başa çıkmada daha başarılı olmaktadır.

3. Gerçekçi benlik algısına sahip bireyler çalışma hayatlarında işlerine kendi görüşleri ile yaklaşmakta, işleri konusundaki bakış açıları işleri ile ilgili durumları iyi anlamak, kavramak ve başarılı olmak olarak belirlemektedir.

4. Bu bireyler algı ve kanaatlerine güvenmekte, yaşama ve çalışma ortamı içerisindeki durumlarının bireysel çabaları tarafından belirleneceğine inanmaktadır.

5. Yine bu bireylerin davranışlarına yaşama karşı tutumları yol gösterir, tepkilerine ve kararlarına güvenirlere, farklı fikirlere ve yeni düşüncelere açıktırlar ve bu konudaki eğilimlerini kendi kararları belirler.

Gerçekçi olmayan bir benlik algısına sahip bireyler ise;

1. Başkalarına ve kendilerine güvenmezler.

2. Yeni yaşantı ve fikirlere kaygı ile yaklaşır.

3. Kendileri ile yüzleşmekten kaçarlar.

4. Sürekli ve nedensiz bir başkalarını kızdırmamak duygusunu yaşarlar.

5. Dikkat çekmekten kaçınırlar ve sosyal ilişkiler kurmada başarısızdırlar.

6. Bu bireyler dostça ilişkiler kuramazlar, zira çevre onlar için güvenilmezdir.

7. Kendi kararları yoktur, daima diğerleri tarafından kullanılmış ve risksiz kararlar alırlar.

İnsan hayatında önemli bir işleve sahip ve sosyal psikolojinin önemli kavramlarından biri olan ve yükleme kuramı tarafından etraflıca açıklanan “denetim odağı” kavramı, hayatları içerisindeki davranışları sırasında bireylerin, diğerlerinin kendileri ile ilgili düşüncelerinin etkisi altında olduğunu savunur. Kurama göre, insanın doğasında kendinin de içerisinde yer aldığı ya da almadığı olayları ve sonuçlarını açıklamaya ve tanımlamaya yarayacak yüklemeler yapma eğilimi bulunmaktadır. Bu yüklemeler iki biçimde ortaya çıkmaktadır (Balyürek, 1997, s.45);

1. Bireyler ya hayat içerisindeki sorumluluklarını yüklenerek başarı ya da başarısızlıklarını kendi özelliklerine (yetenek, yeterlik vb.) yüklerler. Bu tür yüklemeleri yapan bireyler olayları, neden ve sonuçlarını anlamaya çalışmaktadırlar,

2. Ya da hayat içerisindeki sorumluluklarını görmezlikten gelerek/yok sayarak kendi dışındaki faktörlere (kader, diğerlerinin engellemeleri, şartlar vb.) yüklerler. Bu tür kişiliğe sahip bireyler kendi kusur, yetersizlik ve sorumluluklarının bu olaylar ve sonuçları üzerindeki rolünü görmekten kaçınmaya yönelik savunma çabaları gösterirler. Gerçekçi bir benlik algısına sahip ya da içsel yönelimli bireyler kendi kaderlerinin, kişisel düşünce ve davranışları tarafından belirlendiğini düşünmektedirler. Başarının kendilerinin çabalarına bağlı olduğunu düşünen bu bireylerin çabaya yönelik davranışları gösterme ihtimalleri çok yüksektir. Zira başarının kendilerinin çalışmalarına bağlı olduğuna inanmışlardır. Bu bireyler başarısızlık ya da yetersizlik algıları karşısında çok güçlü bir başarı çabası göstermektedirler. Başarmak için daha fazla zaman harcamakta, yetersizlik duygularını aşmak için kendilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Sonucun başarısız olma ihtimali dahi olsa, çabalarında bir azalma görülmez ve sonucu değiştirmek için ellerinden geleni yaparlar. Daha açıkçası başarısızlık korkusu ile başa çıkmaya yönelik davranışlar göstermektedirler.

Gerçekçi olmayan bir benlik algısına sahip bireyler ise; başarısız yaşantılarının sonucunda ortaya çıkan sonuçlardaki paylarını görmek istemezler. Onlar için hayatlarının kontrolü kendi dışındaki güçlerin elindedir. Bu nedenle başarılı olamamalarının nedeni de bu güçlerin etkisinde aranmalıdır. Yani, kendi hayatlarında ortaya çıkan başarısız sonuçları dışsal nedenlere yükleme eğilimindedirler. Bu bireylerin motive olmaları da çok güçtür. Çünkü aynı düşünce onların eyleme geçmesinin önündeki engeldir. Yaptıkları her işte başarısız olacaklarına ne yaparlarsa yapsınlar başarılı olabilmelerinin kendileri dışındaki güçlerin etkisine bağlı olacağına inanmaktadırlar. Yapmakta oldukları bir iş ile ilgili başarısızlık ihtimali söz konusunda olduğunda ise başarısızlık kaygısı davranışlarına egemen olur ve çaba göstermekten vazgeçerler.

İnsan hayatında risk almak kaçınılmazdır. Yani, insanlar hayatları içerisinde hemen her zaman risklerle karşı karşıyadır. Karar verirken, bir tercihte bulunurken, sosyal beklentiler karşısında tepkide bulunurken, meslek ve çalışma hayatındaki tercihlerde, yüklendiğimiz sorumluluklarda hep belli risklerle karşılaşırız. Bu durum riskleri hayatın ayrılmaz bir parçası haline getirirken aynı zamanda risk alma davranışını da hayatın doğal bir parçası haline getirmektedir. Başarısızlık kaygısı ve dolayısıyla benlik tasarımı düzeyi ile yakından ilişkili olan risk alma davranışı konusunda şunlar söylenebilir; gerçekçi bir benlik algısına sahip olan bireylerin risk alma konusunda yüksek bir istek düzeyine sahip oldukları gözlenmektedir. Bu bireyler hayatlarının bütününde ya da yaptıkları işlerde hedeflerini seçerken içerisinde akla yatkın, mücadele gerektiren ve gerçekçi riskler buldukları yüksek düzeyli amaçlardan oluşan seçenekleri daha fazla tercih etmektedir. Bu bireyler kişilerarası ilişkilerde de risk almaktan çekinmemekte, ilişkiler iyi niyet ve güven üzerine sürdürülmektedir (Gunderson, 1994, s.4).

Gerçekçi olmayan bir benlik algısına (düşük öz-saygı) sahip bireyler ise; başarısızlık korkusunun ortaya çıkardığı bir sonuçla risk almaktan kaçınmaktadırlar. Eğer risk almaları kaçınılmaz ise, anlamsızca ve akılcı olmayacak biçimde risk üstlenmektedirler. Bu durumun sonucunda ya ulaşılamaz gerçek dışı hedefler seçilmekte ya da hedef belirsiz olmaktadır. Bu bireylerin yaşadıkları temel güvensizlik duyguları diğer insanlarla ilişkilerinde de ortaya çıkmakta ve bu durumun bir sonucu olarak kişilerarası ilişkilerde risk almayarak ya ilişkiden kaçınmakta ya da ilişki çatışmalı olarak sürdürülmektedir.

Hayatın temel bir gerçekliği olarak insanlar, "kendileri gibi olmak" eğilimi içerisindedirler. Bu hayati eğilim suçluluk, utanç, sıkıntı ya da öfke gibi duyguları uzun süre dayanılması mümkün olmayan duygular haline getirmektedir. Bu varsayımdan yola çıkan Maslow ve Rogers gerçekçi bir benlik algısının göstergesi olan kendini sevmek ve kendine saygının (öz saygı) insanın temel ihtiyaçları olduğunu savunmuşlardır (Hall & Lindzey, 1985, s.226). Maslow'a göre, en az fizyolojik ihtiyaçlar kadar önemli olan kendine saygı ihtiyacı doyurulana kadar düşük kalır ve motive edicidir. Adler ise, mükemmeliyetçilik ve üstün olma duygularının (yüksek öz saygı) diğer bazı duygulardan daha evrensel (kuşatıcı) olduğunu savunur (Frager & Fadiman, 1998, s.97). White'a göre, bireyler yeterlik ya da daha fazla bir duygu edinene kadar çaba sarf ederler (Esenberg & Patterson, 1979, s.21). Bu çabaları sırasında sahip oldukları benlik tasarımları bireylerin davranışları üzerinde güçlü etkilere sahiptir.

Önceki kısımlarda da ifade ettiğimiz gibi benlik tasarımı, hayatın ilk yıllarından başlamak üzere bireyin çevre ile girdiği etkileşimden elde ettiği geri bildirimlerle ve doğrudan yaşantılarıyla oluşur. Hayatın ilk yıllarında taslak halinde olan (kararsız / tamamlanmamış) benlik tasarımları ilerleyen yaşantılarla birlikte belirginleşir ve bütünlük oluşturur. Birey tarafından algılanan ve kendisini tanımlamakta kullandığı benlik algısı sisteminde yer alan ve yeterlik algısı oluşturan temel elemanlarda bir değişme zorunluluğu (yani bireyin kendisinin yeterli olduğunu kabul ettiği bir alanda yetersiz olduğu gerçeği ile karşılaşması durumunda ya da homeostatik denge sürecinde) benlik algısı sistemini parçalayarak bireyde bir kimlik krizinin yaşanmasına neden

olacaktır. İşte bu noktada, gerçekçi bir benlik algısına sahip bireyle, gerçekçi olmayan bir benlik algısına sahip birey arasında etkinlik bakımından farklılıklar gözlenecektir. Gerçekçi benlik algısına sahip bireyler benlik algısı sistemlerini bu yeni duruma kolaylıkla adapte ederek yeni bir benlik algısı sistemi oluştururken ve bu duruma uygun davranışlar gösterirken, gerçekçi olmayan bir benlik algısına sahip bireyler değiştirmeye cesaret edemedikleri benlik algısı sistemlerini en azından korumak eğilimiyle savunmaya yönelik davranışlar göstereceklerdir. Zorlukla kurdukları ve kendilerini ifade ederken kullandıkları bu kimliğin değişmesine karşı ortaya konulan direnme davranışları katı, esneklikten yoksun, yalnızlık duygularının hâkim olduğu saldırgan bir davranış modeli anlamına gelmektedir.

İLETİŞİMSİZLİĞİN SONUCU: AYNI NESİL VE KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA

Yetişkin kuşakla genç kuşak arasındaki uyumsuzluk, her dönemde görülen, yüzyıllardır süregelen bir olgudur. Çatışma, en geniş anlamda uyum gösterememe, anlaşmazlık, karşıtlık, uzlaşmazlık demektir (Yörükoğlu, 1985, s.193). Çatışmalar; düşünce, duygu, çıkar, beklenti ve amaç ayrılıklarından doğar. İnsanlar arasında bu yönlerden tam uyum ve denge oldukça güçtür. Bu nedenle insan topluluğunun bulunduğu her yerde çatışma vardır. Bu çatışma, yeni değerlere açık olan gençlerle, daha tutucu ve yerleşik değerlere bağlı yetişkinler arasında neredeyse kaçınılmaz, geleneksel bir şekle dönüşmüştür.

Kuşaklar arası çatışma; konuşma biçimi, içeriği, beğeniler, moda, giyim- kuşam gibi davranış tarzıyla ilgili durumlardan başlayıp dünya görüşü, yaşam felsefesi, siyasal tutum, ideoloji ve inançlar gibi değer ve tutumlarla ilgili her alanda ortaya çıkabilir (Tezcan, 1981, s.119). Nesil; Kuşak veya Jenerasyon olarak adlandırılan ve belirli bir dönemde doğan insanların oluşturduğu gruba verilen isim diyebiliriz. Günümüzde genellikle bir dönemin sosyal veya kültürel yapısını vurgulamak için sıklıkla kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bu nedenle kuşaklar arası çatışma nedenleri arasında şu noktalar dikkat çekmektedir:

1. Her iki kuşağın birbirlerine önyargılarla yaklaşması, anlaşma ve uzlaşmayı engelleyen, çatışmayı körükleyen önemli nedenlerden biridir. Yetişkinlerin, gençler hakkında besledikleri yerleşik önyargılardan bazılarını; gençler sorumsuzdur, hiçbir idealleri yoktur, her şeyi bildiklerini sanırlar, durmadan ukalalık ederler, bencildirler, özveri duygusundan yoksundurlar, büyüklere saygı göstermezler, onların deneyimlerinden yararlanmaya çalışmazlar, her şeye karşı çıkarlar, dik kafalı ve inatçıdırlar... v.b. gibi birçok faktörü sıralayabiliriz

Gençler ise tarih boyunca yaşlı kuşakları hep tutucu, geri kafalı, uyuşuk, bencil, korkak, çıkarlarına ve rahatlarına düşkün, daima akıl verici, risk almaktan çekinen, garantici ve emrediciler olarak damgalanmaktadır.

Görüldüğü gibi gençlerle, yaşlı kuşakların değer yargıları farklı ama önyargılı tutum ve davranışları ortak noktalarıdır diyebiliriz. Bu yargıların bir kısmı, bir dereceye kadar gerçekleri yansıtırsa da sadece olumsuz nitelikleri vurguladığı, abartıldığı ve genelleştirildiği için iki kuşağın birbirine bu tutumla yaklaşması doğal olarak çatışmanın temel nedenlerinden biri olmaktadır.

2. Kuşak çatışması toplumsal değişme sürecinde doğal bir olay olarak görülmele birlikte, ülkemiz gibi hızla değişen toplumlarda daha belirgin ve katı kurallarla yaşanmaktadır (Bayhan, 1984, s.327).

Teknolojik gelişmelerin yaşam biçiminde yarattığı değişmeler, boş zamanların artışı, kentleşme, artan toplumsal hareketlilik, endüstri devrimi, bilgi patlaması ile birlikte gerçekleşen teknolojik aletlerin hızla kullanılmaya başlanması, kültürlerarası alış verişin hızlanması gibi gelişmelere bağlı olarak toplumsal değişme süreci içinde kuşakların farklı biçimde toplumsallaşması ve algı çeşitliliği çatışmanın temel nedenlerinden biri olmuştur. Çünkü toplumsal değişmelerle birlikte inançlarda, değerlerde, düşünce biçiminde değişmeler

oluşmakta, yaşlı kuşak benimsediği değerlere sarılırken, genç kuşağın yeni değerlere açık olması popüler olan değerlere sarılması çatışmayı hazırlamaktadır. Bu ortamda eğer her iki taraf da kendi değer ve inançlarını mutlak doğru olarak görüyor, hoşgörülü ve esnek bir tutumu benimseyemiyorsa çatışma kaçınılmaz olmaktadır.

3. Kuşak çatışmasını incelerken ergenlik ya da gençlik döneminin özelliklerini de dikkate almak gereklidir. Çünkü sorunu kaçınılmaz ya da aşılmaz hale getiren neden, bu dönemin özelliklerinden kaynaklanır. Gençlik "biyolojik, psikolojik ve toplumsal yönlerden bir gelişme ve olgunlaşma çağı" olarak tanımlanır. Bu çağ, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemidir. Ancak bu, oldukça zorlu bir geçiştir. Bir fırtına, baskı ve kargaşa içinde yaşanan bu dönemde, hızlı fiziksel ve fizyolojik değişimler, büyüme olguları ve cinsel değişimlerin ergenin kişiliğindeki psikolojik yankıları, yetişkinlerden alınan çelişkili mesajlar bu dönemi içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Gencin bu dönemde kişiliğini yeniden kurması ve kendi benliğini bulması gereklidir. Bunu gerçekleştirmek için ana-babanın duygu, düşünce ve davranışlarına karşı çıkar. Kendini kabul ettirmek ve kendi kendini yönetmek ister.

Bu dönem bir bakıma bir karşı gelme-başkaldırı dönemidir. Anne- babaya benzememek, onların istediği gibi olmamak başkaldırının somut hedefini oluşturur (Gatto, 2018, s.264). Aslında burada işleyen süreç psiko-sosyal iletişim bağlamında "ben de varım", "beni de görün ve kabul edin" arzusundan başka bir şey değildir. Reddediş aile büyüklerinin varlığına değil, içinde bulunulan duruma ve yaşayış biçimindedir. Bu nedenle yaşanan bu durum yetişkinler tarafından kişiselleştirilmeden ele alınıp tüm iletişim kanalları açık tutularak gencin sorunlarla başa çıkmasına yardımcı olmak önemli bir noktadır.

4. Gençlerdeki başkaldırma eğilimi doğal ve evrensel bir eğilim ise de varacağı boyutları anne-babanın tutumu ve toplumsal koşullar belirler. Anne-baba genellikle gençlerdeki değişimleri kabul etmek istemezler. Bunun nedeni onları kızdıran değişimlerin kendisi değil, anlamıdır. Çünkü gencin her değişimi özgürlüğüne doğru atılan bir adımdır, ana- babasının iradesine bağlı kalmadan kendi yaşam biçimini seçebileceğinin kanıtıdır. Böylece ana-baba, çocukları tarafından yavaş yavaş terkedildiklerini hissedebilirler... Bu duruma gösterdikleri tepki çatışmanın temel kaynaklarından birini oluşturur (Haley, 1988, s.214).

Özellikle ülkemizde, toplumsal koşullara bağlı olarak, çocuk anne- baba için geleceğe ilişkin bir güvence olarak görülmektedir. Çocuğun değeri, ekonomik ve sosyal güvence olma niteliğine dayanır. Ana-baba çocuklarının, yaşlılık dönemlerinde kendilerine bakma umut ve beklentisini taşır.

İşte gencin bağımsızlaşma girişimleri, yeniliklere açık olması ve farklı değerleri benimsemesi, anne-babanın geleceğe güvenceleri açısından bir tehdit unsuru olarak algılandığı için tepki gösterilmektedir. Bu algılama geçerli ya da geçersiz olabilir ancak açık olan şudur ki, genç giderek bağımsızlaşmakta, kendi özgür dünyasını kurmak arzusu taşırken, anne-baba bu dünyada kendilerine bir yer olmadığı düşüncesine kapılarak kaygılanmakta ve korkuya kapılmaktadırlar. Bu nedenle, gencin, kendi istekleri doğrultusunda, kendi değerleriyle ve kendi beklentileriyle yaşamasını isterler. Yani bu tutumda, bilinçli ya da bilinçsizce "senin iyiliğin için" savunması altında yatan aslında "bizim iyiliğimiz ve güvencemiz için" kaygısıdır.

Nedenleri incelemek, bir bakıma, çatışmayı yok etmek mümkün müdür? Sorusuna kolayca evet denemeyeceğini de ortaya koymaktadır. Belki bu soru hiç değilse bir uzlaşma umudu içinde şöyle sorulabilir: Gençlerle yetişkinler bir arada, barış ve karşılıklı saygı içinde yaşayabilirler mi? Bu ancak belirli koşullarda mümkündür.

Yetişkinlerin gençlere göstereceği ilgi, sevgi ve anlayışlı bir yaklaşımla kuşaklar arası çatışma yumuşatılıp, gençlerle barış içinde yaşanabilir. Bunun için de, yetişkinler, gençlerin duygu,

düşünce, tutum ve davranışlarını bu çağın özellikleri içinde değerlendirebilmeli; gençlerin bu dönemi sağlıklı aşmalarına yardım etmelidirler. Öncelikle her iki taraf anlaşma ve uzlaşmayı engelleyen ön yargılı tutumlardan ve savunuculuğa neden olan eleştirel bakıştan vazgeçmeye çalışmalıdır.

Yetişen yeni nesli anlamının önemli bir kuralı da “yaşam boyu eğitim” sürecine aktif olarak katılmaktır. Çünkü yetişkinler, yeni gelişmeleri öğrenip toplumsal değişime ayak uydurabildiği ölçüde çatışma azalabilir. Böylece, kendi gençlik dönemlerinin değerlerini sürdürme yerine bugünkü gelişmelerin getirdiği değerleri benimsemeleri ile mümkün olabilir. Sürekli yenilenen bilgi beceri ve düşünce yapısı ile eskimeyen, genç kalan bir yetişkin kuşağının gençlerle anlaşabilmesi ve sağlıklı bir iletişim kurması zor olmayacaktır.

Ayrıca yetişkin eğitimi, gençlik döneminin özellikleri ile bu dönemin sağlıklı aşılması için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı da amaçlamalıdır. Çünkü kabul etmek istemese de her genç, bu dönemde yetişkin yardımına gereksinime duyar. Anne-baba gence bu yardımı duyurmadan, incelikle ve doğru olarak yapmalıdır. Onları kendilerine ait bir parça olarak saklamak yerine bağımsız birer varlık olarak kendilerini gerçekleştirmelerinde yardımcı olmaları en doğru adımlardan birini oluşturmaktadır. Onun kendi kişilik ve kimliğini kazanmasına ve özerkliğini denemesine fırsat vermeleri hem genç için hem de kendileri için önemli bir çıkış yolu olabilecektir.

Toplumsal bir değişim ve yenileşme süreci olarak kuşaklar arası çatışmanın normal işleyen süreci bulunmasının doğallığı kadar, aynı dönemde yetişen nesiller arasında yaşanan çatışma ile o oranda tezatlık içerisindedir ve patolojik bir olgudur. Aynı dönemi birlikte giren, aynı dönemi birlikte yaşayan, aynı sorunlarla meşgul olan, aynı yaş dilimindeki, aynı mahalle veya semtte büyümüş, aynı okulda okuyan, hatta aynı demografik özelliklere sahip bireyler arasında yaşanan çatışmadır ve en tehlikelidir. Anlaşma, uzlaşma, hoşgörü ve demokratik ortamın hatta insanlığın bittiği noktadır. Aynı neslin kendi arkadaşlarını yok etmeye çalıştığı bir ortamdır. 1980 öncesi Türkiye’de yaşananlar en güzel örnektir. Siyasal görüşleri farklı diye genç nesillerin, hatta aynı sınıfta okuyan üniversite öğrencilerinin birbirlerine (sınıf arkadaşlarına) saldırmaları çok acı bir nesiller çatışmasıdır. Üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen derin izlerini halâ Türk toplumu acı bir tecrübe ile taşımaktadır. Kuşaklar arası çatışmanın telafisi mümkün iken, nesil çatışmasının telafisi ise mümkün görünmemektedir.

GÜNÜMÜZÜN MODERN NESLİ

Değişimin hızlı olduğu dünyamızda aile yapıları, toplumsal değerler, çalışma hayatı ve kuşaklar arasındaki farklılıklar da hızla değişmektedir. İnsanlık tarihi boyunca, her nesil önceki nesile göre daha fazla bilgi ve beceriye sahip olduğu için hızlı ilerleme kaydetmiş ve daha iyi şartlarda yaşamıştır. İnsanın yaradılışı gereği çıkarları, amaçları, duyguları ve ihtiyaçları zaman ve şartlara göre hızla değiştiği için nesiller arası farklılıklar da buna paralel olarak değişikliğe uğramıştır. Bu değişimi dijital teknolojilerin her alanda hayatın vazgeçilmez bir parçası haline geldiği günümüz şartlarında bu teknolojileri faal ve karışık bir biçimde kullanan kuşak olan “Z Kuşağı” veya “Z Nesli” olarak adlandırılan kuşakta görmekteyiz. Bu gelişmenin sonucu olarak, bu dijital ortamda doğan ve bu teknolojiye etkilenecek büyüyen çocukların da kendilerinden önceki kuşaklardan farklılaşması doğaldır.

21. Yüzyılın yönetici çalışan ve üreten kesimini oluşturacak imar ve inşasında önemli bir yer tutacak olan Z kuşağı olan günümüzün çocuk ve gençlerini gelecekte nasıl görmek isteriz. Ya da çalışma ve iş hayatına yönelik olarak onların beklentilerini karşılamaya ve onları anlamaya hazır mıyız? Çalışma hayatından beklentileri nelerdir? Bu ve benzeri sorulara cevap aramak ve sağlıklı bir dünyada sağlıklı kararlar verebilmek için; Z kuşağı Y kuşağını, Y ise X kuşağını,

X ise kendisinden önceki kuşakları karşılıklı olarak birbirlerini anlamak ve dinlemek durumundadırlar.

Z kuşağını diğer kuşaklardan ayıran en önemli özelliği dijital yüksek teknolojinin yaygın olarak kullanıldığı bir zaman diliminde dünyaya gelmeleridir. Dijital ve yüksek teknolojinin günlük hayatımıza yön verdiği sosyal medyanın hayatımızın her alanını etkilediği bir dönemde bu teknolojinin faydalı bir şekilde kullanmanın yollarını öğrenme ve öğretme görevi önem kazanmaktadır.

Bu görev elbetteki ülkenin yönetim ve eğitim kademelerinde yer alan yöneticiler, eğitimciler ve akademisyenler tarafından yapılmalıdır.

Bilgisayarı ve dijital teknolojiyi çok yoğun kullanan Z kuşağı metinleri konuşmaya, bilgisayarı okumaya tercih etmektedirler. Bu kuşağın bireyleri dışarıda çok zaman harcamazlar, çevrimiçi iletişim kurarlar, bilgisayarsız ve ya cep telefonsuz bir hayatı hayal bile edemezler. Teknolojisiz bir yaşamdan haberdar değildirler.

Detaylarda kaybolmadıkları ve nokta atışı yapabildikleri için şirketlerin verimli çalışması ve başarılı olmasında büyük rol oynayabiliyorlar. Z kuşağının sağlayacağı bu tür faydalarla öne çıktığını söyleyebiliriz. Ancak aidiyet duygularının az ve çabuk vazgeçme huylarının olması da işletmelerin standart sistemlerinde bu kişileri bünyelerinde tutmalarının zorluğunu da belirtmek gerekir. Z kuşağı, takım çalışması yerine daha çok bireysel hareket etmeyi seven ve kendilerini ifade edebilecekleri alanlar oluşturabilen kuşak olarak kabul ediliyor.

Bu kuşak için para kazanmanın yanında, iş tatmini de önemli. Bilginin ve zamanın hızına anında adapte olabilmeye özelliği taşırlar ve bu bireyler, çalışırken eğlenmenin ve sürekli öğrenmenin peşindedirler. Özellikle teknolojinin büyük etkisiyle yeteneklerini hızla geliştirebilme imkânına ve örgütlerin geleceklerini belirleyecek çoğunluğa sahip olmalarından dolayı, bu kuşak, toplumdaki etkili kurumsal yapıların ihtiyaç duyduğu en önemli varlık haline gelmiştir.

Farklı Nesiller ve Yaşam Tercihleri

Toplum hayatı açısından ilerlemek ve mesafe kat edebilmek için bir kuşağın kendinden sonraki kuşağa aktaracağı tecrübe ve birikimlerle mümkün olacağı bilinen temel gerçeklerdendir, kuşakların değişimlerinin belirli bir süreç içerisinde hareket eden kuvvetler olduğu belirtilmektedir (Comte, 1974, s.635-641). Daha sonraki yıllarda araştırmacı Karl Mannheim (1998), kuşaklar konusunda kapsamlı ve sistematik bir araştırma yapmıştır. Mannheim çalışmasında, kuşakları, ortak alışkanlıklara ve ortak kültürlere sahip olan ve bu değerleri paylaşan insanlar topluluğu olarak tanımlamıştır. Strauss (1995, s.88) kuşak kavramını, aynı tarihsel dönemde yaşamış, aynı olaylardan etkilenmiş, aynı sosyal kimliğe sahip topluluklar olarak tanımlamıştır.

Türk dil kurumu terimler sözlüğünde, kuşak veya nesil kelimelerini aşağı yukarı aynı yıllarda doğmuş olup aynı çağın koşullarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu olarak tanımlanmaktadır (www.tdkterim.gov.tr).

Sosyolojik tanımlar incelendiğinde, kuşaklar, belli tarihlerde doğmuş, sosyalleşme sürecinde ortak sosyal, politik, ekonomik vb. olaylardan etkilenmiş, koşullar gereği benzer sorumluluklar yüklenmiş oldukları için ortak değer, inanç, beklenti ve davranışlara sahip gruplar olarak tanımlanabilir (Tezcan, 1981, s.21).

Kuşakları sadece doğdukları zaman açısından sınıflandırıp değerlendirmek doğru değildir. Aynı zamanda kuşaklar topluluğunu oluşturan bireylerin duyguları, düşünceleri ve

deneyimlerinin tanımlanması da gereklidir. Her kuşağın hayatı algılama şekilleri ve farklı iletişim tarzlarıyla “mevcut yaşayış ve çalışma alışkanlıklarının dışında” kendine özgü karakteristik özellikleri, değer yargıları ve tutumları, güçlü ve zayıf yönleri vardır. Yaşamla ilgili tercihleri kendinden önceki kuşaklarla belli oranda farklılık göstermektedir.

Bu nesilleri doğdukları yıllara ve belirgin karakteristik özelliklerini şu şekilde kategorize etmek mümkündür (www.humanica.com.tr);

Gelenekçiler: (Sessiz Nesil) 1946 öncesi doğanlar

- Sade bir yaşamı tercih etmiş insanlardan oluşmaktadır. Hayattaki en yaşlı nesildir. Aileyle iç içe olunan, eski aile geleneklerinin pekiştirildiği bir yaşamdır.
- Kadınların çalışmadığı, her zaman evde olduğu, parayı sadece erkeklerin kazandığı yılları kapsar.
- Prosedür ve kurallara sıkı sıkıya bağlı kişilerdir. İş ve özel yaşamlarında sonuna kadar git prensibine sahiptirler. Rakam, istatistik, gerçek bilgi, detay ve örneklerle çoğaltılmış bilgiyi severler.
- Somut verilerle çalışmayı severler. Maddi olan her şey onlar için değerlidir. Bu nedenle soyut ilişkilerden ve işlerden uzak durmayı tercih etmişlerdir.

Baby Boomer: (Nüfus Patlamasının Yaşandığı Nesil) 1946 – 1964 arası doğanlar

- Bugünün büyükleridirler.
- Duygusal kişiliğe sahiptirler.
- İşsizlik çağını yaşamışlardır. Bu nedenle iş onlar için önemlidir.
- Farklı iş deneyimleri olmuş ve birçok işte çalışmışlardır.
- Geleneklerine ve kültürlerine bağlı bir şekilde yaşarlar.
- Ekonomik sıkıntıları görmüş ve çabalayarak bir şeyler elde etmişlerdir.
- Benmerkezciliği temsil ederler.
- Bilgiyi ve eğitimi çok önemserler.
- Bu kuşak için en önemli şey toplum önünde takdir edilmektir.
- İkinci Dünya Savaşı sonrası nesildir.

X Nesli: 1965 – 1980 arası doğanlar

- Bugünün yetişkinleri, kriz döneminde doğdukları için “kayıp kuşak” olarak da anılır.
- Yaşamak için çalışan insanlar olarak değerlendirilebilir.
- X kuşağı beklentileri düşük, genellikle kendini yabancılaşmış hisseden kişilerdir.
- Teknoloji bu kuşak sürecinde yaygınlaşmıştır.
- BB kuşağına göre daha az hırslıdırlar. Daha gevşek kurallar tercih ederler. Otoriter bir yaşamı sevmezler.
- Bilgisayara BB kuşağından daha yatkın durumdadırlar. Bu nesil önemli icatlara, buluşlara şahitlik etmiştir

Y Nesli: (Milenyum Nesli) 1981 – 1999 arası doğanlar

- Bugünün gençleridirler. Kuşaklar arası farkın en çok hissedildiği nesildir.
- Sabırsız, bireyci ve girişimci bir kişilik özellikleri vardır.
- Özgürlüğüne düşkün bir yaşam isterler.
- Çalışmaktan ziyade eğlenmeyi daha çok tercih edip beklentileri yüksek kişilerdir.
- İş hayatını, yaşamlarını sürdürebilmek için değil rahat para harcamak için istiyorlar.
- Standart olan bir şey yerine kendine özel olanı ve istedikleri anda gerçekleşmesini istiyorlar.
- Yüksek özgüvene sahip kişilerdir.

Z Nesli: 2000 – 2021 arası doğanlar

- İnternet kuşağı da denen bu neslin insanları teknolojinin içine doğmuşlardır.
- Gelişmiş bilgisayarlar ve akıllı telefon gibi cihazlar bu kuşağın ayrılmaz parçasıdır.
- Sanal iletişim önemli tercihleri arasındadır.
- Yaşam biçimlerinde yalnız yaşamayı tercih ediyorlar.
- Doğal olarak yalnız yaşama biçimi beraberinde yabancılaşmayı da getirmiştir.
- Aynı anda birden fazla konuyla ilgilenebilme becerisine sahiptirler.
- İnternet aracılığıyla sosyalleşiyorlar.
- Tüketici bir kuşağı oluşturmaktadırlar.
- Bencildirler.
- Her geçen gün gerçek yaşamdan biraz daha kopmaktadırlar.
- Toplumsal norm ve gelenekler önem arz etmez.
- Çıkar yoksa uzlaşma ve anlaşma olmaz.
- Kendi egolarını tatmin esastır.
- Bağımsız olmayı seviyorlar, özgürlüklerine düşkünler.
- Otoriteyi sevmiyorlar.
- Kendilerine kurallar koyulmasından hoşlanmazlar.
- Otorite sevmediklerinden bir an önce kendi işlerinin patronu olmak istiyorlar.
- Egemen fikirlerin kendilerine dayatılmasına karşı çıkarlar.
- Farklı görüştekileri acımasızca eleştirebilirler.
- Kendi görüşlerine karşı olan eylemler gündeme geldiğinde hiç düşünmeden direnişe geçerler.
- Sosyal medyayı etkin kullanırlar ve görüşlerini rahatlıkla dile getirmekten çekinmezler.
- Bir olay karşısında eylemde bulunacakları zaman birliktelik kurmak için sosyal ağları ciddi bir araç olarak kullanırlar ve oradan yapılan çağrılar sorgusuzca kabul ederler.

Kuşak teorisi X kuşağını; 1960-70'li yıllarda doğmuş olan, kariyer yapmayı önemseyen, eğitim almış, kitap okumak yerine film izlemeyi tercih eden, duygusal, bakımlı, değişime açık, meslekî açıdan başarıya odaklanmış performanstaki kişiler, farklı coğrafyalarda benzer özellikleri olan bireyler olarak tanımlamış, idealist, kanaatkâr ve sadık bir nesil olarak resmedilmiştir (Senbir, 2004, s.24). X nesli kurallara uyan, aidiyet özelliği güçlü, otoriteye saygı duyan, sadakati ve çalışkanlığı ile öne çıkan bir kuşak olarak tanımlanan bu nesil, birçok buluş ve icatlara şahitlik etmiştir. Merdaneli çamaşır makinesi, transistörlü radyo, kasetçalar ve pikapla Dünyaya gözlerini açan X nesli sakinleri pek çok dönüşüm yaşamıştır. Teknolojik açıdan, bilgisayar sistemlerine ve buna bağlı olarak değişen iş yapma şekillerine adapte olmaya çalışmışlardır.

Y kuşağı; 1980-1999 yılları arasında doğan, teknolojik yenilikleri bilen, bilgisayar ve atari oyunlarıyla büyümüş, ergenlik döneminde cep telefonlarıyla tanışmış, sosyal yönü gelişmiş, iş ortamında ve mesai saatlerinde esnekliği benimsemiş, kariyerden çok kendini ifade etmeyi önemseyen, karar alma aşamasında aktif rol üstlenen jenerasyondur (Howe & Strauss, 1992). Y nesli, kuşaklar arası farklılığın en çok hissedildiği nesil özelliği taşırlar. Çünkü onlar bağımsız olmayı seviyorlar, özgürlüklerine düşkünler ve iş yaşamlarında da farklılar. Belirlenen mesai saatleri arasında çalışmayı sevmiyorlar. Bu yüzden, iş saatinden ziyade işe odaklanmaları gerekiyor. Bu durumda onları işin bir parçası haline getirmek önemlidir. X nesline göre Y neslinin kurumsal bağlılıkları azdır ve çok fazla iş değiştirmeyi tercih etmektedirler.

X ve Y kuşağı teorisi özellikle internetin yaygınlaşması, cep telefonu, tablet gibi ürünlerin hayatımızın vazgeçilmez olmasıyla birlikte Hammill (2005) tarafından yetersiz görülmüş ve Z kuşağı olgusuyla geliştirilmiştir.

Z kuşağı 2000 ve sonrasında doğmuş kişileri ifade etmektedir. Bilgiye ulaşma kapasiteleri, teknoloji sayesinde, çok daha yüksektir. Erken yaşta eğitim almaya başlayan Z kuşağı daha hızlı zihinsel gelişim göstermektedir. X ve Y kuşaklarına göre bireysel özgüvenleri çok yüksek ve kuvvetlidir. Sosyalleşme yollarının en belirgin olanı sosyal medyadır. Dijital çağın çocukları olarak kabul edilen Z kuşağının aynı anda birçok işi yapabilme yeteneklerinin olduğu bilinmektedir. Z kuşağı, giyilebilir, taşınabilir vb. teknoloji ürünlerini günlük hayatının vazgeçilmez bir parçası hâline getirmiştir (Senbir, 2004, s. 27-28 & Williams, 2010, s.12) Z kuşağı, internet ve mobil teknolojileri kullanmayı seviyor. Oyuncak yerine ipad'lerle oynuyorlar ve teknoloji ile birlikte büyüyorlar. Günümüzde yaygın olan akıllı telefonlar, ipad'ler ya da tablet bilgisayarlar ile her alanda aktif durumdadırlar. Özellikle internet aracılığıyla sosyalleşmeyi tercih etmektedirler.

Z Neslinin Değer Algısı

Z nesli soyuttan somuta yaklaşan verilere değer vermekte ve bu durumu yaşam tarzlarına da yansıtılmaktadırlar. Onlar için iyi bir eğitim, özgürlük, anlayışlı yaklaşım ve öznel olabilmeleri son derece değerlidir. Tercih ettikleri okul veya bölümler daha çok yaşam biçimlerine uygun olanlardır. Kendilerinden önce gelen kuşaklarda olduğu gibi duygusal bağlılık yönleri kuvvetli değildir. Olaylara bakış açıları daha rasyoneldir, duygusallıklarını denetim altına alabilmektedirler.

Bireysel düzeyde arkadaşlık ilişkileri zayıftır, yüz yüze iletişimden kaçınırlar. Ancak siyasal veya toplumsal düzeydeki tepkileri daha kararlı ve serttir. İnternet üzerinden oluşan toplumsal tepkilere duyarlıdırlar ve anında organize olabilmeye yeteneğine sahiptirler. Bireysel düzeyde kurulamayan iletişim becerileri, daha çok toplumsal düzeyde kurulmaktadır. Birbirlerini tanımaktan çok bir olay etrafında olmayı tercih ederler. Bilinmezlik onlar için önemlidir.

Özgürlük algısına çok değer verirlerken, diğer taraftan toplum normlarına bağlı kalmaktan uzak durmaktadırlar.

2000'den sonra doğanlardan oluşan kuşak aynı zamanda "Kristal Nesil" olarak da adlandırılmaktadır. Uzmanların "derin duygusal" sıfatıyla nitelendirdiği bu kuşak, İnternetin olmadığı bir dönemi hiç yaşamamış, ödev yaparken kitap, ansiklopedi sayfalarını hiç karıştırmamış, fişleme veya özet çıkarmanın ne olduğunu hiç öğrenmemiş veya ihtiyaç hissetmemiş bir nesildir. Akıllı telefonlarıyla her yerden, sürekli sanal dünyaya bağlı olan, birbirleriyle telefonda konuşmak hatta e-mail göndermek yerine sosyal medyadan emoji, ikonlar ve görüntülerle konuşan bir jenerasyondurlar. Sosyal olaylara, çevreye, teknolojik gelişmeye, ekonomiye, sosyal adaletsizlik ve eşitsizliğe daha duyarlılar. Z kuşağı, zevklerine düşkün, teknolojiyi hızlı şekilde kavrayan, işlerini kısa sürede ve titiz biçimde yerine getiren davranışlarıyla dikkat çekmektedir. Tam anlamıyla teknoloji çağı çocukları olan Z Kuşağını dijital yerliler olarak da tanımlayabiliriz. İnsanlık tarihinin el, göz, kulak vb. motor becerileri senkronizasyonu en yüksek nesli olan Z kuşağı sonuç odaklı, tatminsiz, kararsız ve doğuştan tüketicilerdir. Yalnız yaşamayı tercih ediyorlar. Adaleti, barış iklimini önemsiyorlar. Z kuşağı bireylerinin, özellikle teknolojide meydana gelen ilerlemeler bireysel özelliklerinin diğer kuşaklardan ayrılmasına neden olmuştur. Bu neslin tarihi süreç içerisinde en eğitilmiş kişilerden oluşacağı düşünülmektedir.

Z NESLİ VE İLETİŞİM SORUNLARI

1965 yılından itibaren dünya hızlı bir kentleşme, modernleşme ve modernleşmenin getirdiği yeni bilgi akımı ile birlikte teknolojik yaşama biçimi içerisine girmiştir. 1965 ile 2019 yıllarına üç jenerasyon birden sığmıştır. İlginç olan odur ki bu üç jenerasyon hayatta ve birlikte yaşamaktadırlar. X kuşağı, Y kuşağı ve şimdi de 2000'lerde doğan Z kuşağı.

Z kuşağının dünyasında internet ve sosyal medya önemli bir yer tutar. Çocukluklarının erken dönemlerinde tanıştıkları bu araçlar onların yaşam biçimlerini doğrudan etkilemekte ve toplumsal algıları bu çerçevede şekil bulmaktadır.

Bu dönemde internete olan bağlılık veya bağımlılık Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini ters yüz edecek biçimde kendini göstermektedir. Maslow'a göre temel gereksinimler sıralamasının birinci aşamasında fizyolojik (yeme, içme) gereksinimleri yer alırken, Z neslinde ise birinci sırada internet ve sosyal medya gelmektedir. Yemesine, içmesine, sağlığına özen göstermeyen nesil en küçük bir internet kesintisinde bunalıma düşebilmektedir. Bu dönem internet kesintisinden su ve elektrik kesintisinden daha fazla tepkiye yol açabildiği bir dönem olmuştur. Yavaşlaması bile buhranlara sebep olabiliyor. Yaşama biçimleri internetle o kadar iç içe geçti ki bazen yaşananların gerçek hayatta olup olmadığının belirtilmesi gerekebiliyor. İnternet ve özellikle sosyal medyanın yaygınlaşmasından bütün nesiller etkilense de, Z nesli bunu bir yaşam felsefesi olarak algılamaktadır. Bu nedenle Z nesli için internet bir varoluş sorununa dönüşmüştür.

"Jenerasyon" kavramı, 1960'lardan itibaren eski geleneklerin çöküşüyle beraber sıklıkla kullanılmaya başlandı. Yeni gelişmeleri sosyolojik ve psikolojik açıdan değerlendirmemizde oldukça yardımcı olan bu kavram, büyük dünya olaylarının yarattığı semboller taşıyan yaş dilimlerini ve bu nesiller arasındaki farkları tanımlar hale geldi.

Sonuç olarak Z neslinin yaşadığı iletişim sorunlarını anlamak için, geride kalan nesillerin yaşama biçimlerine bir göz atmak gerekiyor. Bebek patlaması kuşağı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1945-1965 seneleri arasında dünyaya gelenlerden oluşuyor. Jenerasyon ismini bu dönemde doğum oranının yükselmesinden alıyor. Ayrıca ekonomik büyümenin ve kitle tüketiminin başladığı yılları içerir.

Sonraki X kuşağı üyelerinin doğum tarihleri 1965-1980. Bir önceki ve bir sonrakiyle geçiş dönemi oluşturan bir nesil diyebiliriz. Dünyada yaşanan ekonomik krizlerle beraber, milliyetçi

fikirlerin yaşanma biçimi ile birlikte sorgulanmasına tanık oldular. Bütün yönetim biçimleri X nesli tarafından sorgulanmaya başlandı ve sistemle ilgili ilk ciddi eleştiriler bu nesil tarafından yapıldı.

Y kuşağı ise 1980-1999 yılları arasında doğanlardan oluşuyor. Bu nesli en iyi şu üç kelime veya kavram tanımlıyor: teknoloji, bilgisayar ve görüntü. X nesli tarafından sorgulanmaya başlayan sistem Y nesli döneminde ciddi değişimleri yaşamaya başlamıştır. 1989'da Berlin Duvarı'nın çöküşü, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması, Varşova Paktı ülkelerinin dağılması, Doğu Avrupa ülkelerinin parçalanarak yeni devletlerin ortaya çıkışı ve yönetim sistemlerinin değişmesi buna en güzel örnektir. Y nesli 1986 yılındaki Çernobil nükleer felaketini yaşamış ve olumsuz etkilerinin gizlenmeye çalışılmasına rağmen yıllar içerisinde bütün yönleri ile irdeleme fırsatı bulmuştur. Y kuşağı bu yönüyle Dünyadaki ciddi değişimlere şahit olmuş bir nesil unvanını almayı başardı.

Z kuşağı (I-Generation, Generation-Me, Post-Millennials, Linksters vb.) 2000 ve sonrasında doğan nesli tanımlamak için kullanılmaktadır. Günümüzde ergenlik dönemlerinin sonlarına yaklaşan ve genç yetişkinliğe adım atan bu nesil, dünyayı internetsiz ve sosyal medyasız tanımıyor. Teknolojinin çok ileri olduğu bir zaman diliminin çocukları onlar. İnternetin bu neslin dünyaya yaklaşımı nasıl değiştirmiş olabileceği esasen yetişkinlik yaşlarında gözlemlenebilecek bir durum olmasına karşın yeni yaşam biçimlerinin ipuçları da belirginleşmeye başlamıştır. Bir önceki nesil çocuklarında bilgisayar ve bilgisayar oyunları, ergenliklerin de ise internetle tanışmış olmalarına rağmen, iki dönemin teknolojisi arasında çoğunlukla sosyal web olarak anılan "Web 2.0"dan kaynaklanan büyük farklar bulunuyor olması hiç alışık olmadığımız daha önce hiç tecrübe etmediğimiz, bilmediğimiz bir yaşam biçimini gündeme getirmiştir. İnternet başında tek başına varoluşun patolojisi; yalnızlaşma, yabancılaşma, egoizm, gerçek insanlarla iletişim kuramama biçiminde görülmüştür. "Web 1.0", sadece pasif bilgi tüketimi imkanı verirken; "Web 2.0", bilginin ortaklaşa üretimini, paylaşımını, sosyal ağların büyümesini ve gerçek kimliklerin uzantısı olan sanal kimliklerin oluşmasını sağlamıştır. Ancak Z nesli internet sayesinde bilgiye çabuk ulaşma, sanal dünyada organize olma, dünyanın öbür ucundaki gelişmelerden haberdar olma, yenilik ve değişmelerin anında farkında olma gibi birçok dijital yenileşmeye de sahip olmuştur. Bilgi patlaması Z nesli döneminde yaşanmıştır. Bu gelişmeler Z kuşağının güçlü yönlerinin şu şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur; Bu nesil,

- Ne yapmak istediğinin bilincinde,
- Bireysel ve bağımsız çalışmak özelliği taşıyor,
- Dürüstler,
- Samimiler,
- Hiçbir Komplekse girmeden kendilerini rahat ifade edebiliyorlar,
- Girişimcilik yönleri ve istekleri fazla,
- Farklılıkların normal karşılandığı, kişilerarası ilişkilerde tolerans aralığının daha geniş olduğu ve benimsendiği renkli bir kişiliği tercih ediyor,
- İş hayatı değişkenlik gösterirken, daha az hiyerarşiyi talep ediyor,
- Kendilerine olan özgüvenleri yüksek bir özellik taşıyor.

Ancak bu olumlu özelliklerden sonra Z kuşağının iletişim sorunlarını genel olarak şu çerçevede toplamak mümkün görünmektedir;

- Sadakatsizlik ve kolay vazgeçmeleri buldukları ortamda sorun olabilir.
- Ben merkezli olmaları takım çalışması gerektiren işlerde sorun yaşanmasına neden olabilir.
- Sürekli yükselme beklentisi içinde olmaları rekabeti daha da sertleştirebilir.
- Yenilikçi ve eğlenceli işler yapma beklentisi içinde olmaları standart işleri yaptırmayı zorlaştırabilir.
- Aceleci ve sabırsız olmaları zaman ve emek gerektiren meslek dallarına değer kaybettirebilir.

SONUÇ

2000 yılından sonrası doğanlar için tanımlanan “Z Kuşağı”na gelecek olursak bu kuşak sokaklarda yakar top, saklambaç gibi oyunlarla değil de internet aracılığıyla sosyalleşmeyi tercih eden bir kuşaktır. Teknolojinin direkt kucağında doğan ve teknolojiyle yaşayan bu nesil birden fazla işi aynı anda, kısa süre de ve titiz biçimde yerine getirebilme yeteneğine sahiptir. Hayat standartlarında meydana gelen değişimler Z kuşağı bireylerinin apayrı bir dünyada yetişmelerini sağlamıştır. Özellikle teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler söz konusu kuşağın bireysel özelliklerinin diğer kuşaklardan ayrılmasına neden olmuştur.

Nesillerin bir noktada birleştirilmesi ve aralarında geçişlerin sağlanması kuşakların sağlıklı iletişim kurmalarına ve birbirlerini anlamalarına fayda sağlayacaktır.

Her neslin birbirlerinin özelliklerini bilerek hareket etmesi nesiller arasındaki iletişim kopukluğunu gidererek ilişkileri ve etkileşimi biraz daha kolaylaştıracaktır.

Z nesli gençlerinde eskiye benzememek, var olandan farklı olmak dürtüsü, onları yenilikler peşinde koşmaya, değişikliklere doğru itmektedir. Böylece toplumsal yaşamda, düşünce sisteminde, bilim ve sanattaki sayısız yenilikler eski olan şeylere bir tepki sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ise, hiç hesapta olmayan ve genellikle kuşaklar çatışmasının ortaya koyduğu içerikten kaynaklanan olumlu bir süreci beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak; Z kuşağına hoşgörüle yaklaşıldığında, bulunduğu ortamlara artı değer katarak, iş hayatının ve toplumun dinamiklerini olumlu yönde değiştirebilme gücüne ulaşabilirler. Özellikle eğitimcilerin ve yöneticilerin, diğer kişilerle bu kuşağın uyumlu çalışması yönünde stratejiler geliştirmesi zorunluluğu kaçınılmazdır. Yöneticiler, İşletme politikalarını, bu kuşağın yenilikçi bakış açısı ve analitik zekâlarına paralel olarak geliştirmeleri başarıları için gereklidir. Bu gelişme hem kurumsal yapının hem de Z kuşağı bireylerinin iş hayatındaki yükselişi için önem arz etmektedir. Çalışma hayatındaki tecrübeli kuşak ile yeni kuşak arasındaki dengenin sağlanması, çalışma şartlarının bireylerin durumlarına göre düzenlenmesi önemli bir fark oluşturacaktır.

KAYNAKLAR

Annesi J.J & Westcott W.L (2007), Relations of physical self-concept and muscular strength with resistance exercise-induced feeling state scores in olderwomen, Percept Mot Skills, Feb;104(1):183-90, USA

Ataç, Fusun (1991), İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim, İstanbul: Beta

Bayhan, Vehbi (1984), Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma, Ankara:T.C. Kültür Bakanlığı

- Coleman, James C. (1969), *Psychology and Effective Behavior*, Scott, Foresman and Company, U.S.A.
- Comte, Auguste (1974), *The positive philosophy*, (Ed.:Abraham S. Blumberg), New York: AMS Press
- Cüceloğlu, Doğan (1991), *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi
- Dağ, Ülfet (2019), *Geleceği Geçmişle Kurgulamak*, Konya: Palet
- Eisenberg, Sheldon & Lewis E. Patterson (1979), *Helping Clients with Special Concerns*, Houghton Mifflin Company, USA.
- Fragar, Robert & James Fadiman (1998), *Personality and Personal Growth*, Wesley Longman inc. Publishing, USA.
- Gatto, John Taylor (2018), *Eğitim – Bir Kitle İmha Silahı*, (çev: M.A.Özkan), İstanbul: Edam
- Geçtan, Engin (1978), *Çağdaş Yaşamda Normaldışı Davranışlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
- Gunderson, John G. (1994), *Borderline Kişilik Bozukluğu*, (çev:B.Ceyhun), İstanbul: Hekimler Yayın Birliği
- Haley, Jay (1988), *İletişim – Psikolojik Sorunlar ve Psikoterapi*, (çev:A.Uzunöz), Ankara: Çark Hall, Calvin S. & Gardner Lindzey (1985), *Introduction to Theories of Personality*, John Wiley and Sons, inc. Printed in USA
- Hammill, Bradley G. (2005), *Mixing and managing four generations of employees*, *FD Magazine Online*, 12(2), fdu.edu/newspubs/magazine/05ws/generations.htm.
- Howe, N. & W. Strauss (1992), *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*, Quill Publications
- Kuzgun, Yıldız (1983), *Psikolojik Danışma ve Psikoloji Teorileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınlanmamış Ders Notları
- Lefebvre, Henri (1998), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (çev: I.Gürbüz), İstanbul: Metis
- Mannheim, Karl (1998), *Collected Works of Karl Mannheim*, 5, New York: Routledge
- Mannoni, Pierre (1992), *Korku*, (çev:I.Gürbüz), İstanbul: İletişim
- Millon, Theodore & Ark. (2019), *Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları*, İstanbul: İş Bankası
- Morgan, Clifford T. & Richard A. King & John R. Weisz & John Schopler (1984), *Introduction to Psychology*, McGraw, Hill Book Company, U.S.A.
- Nietzsche, Friederich (2001), *Ecce Homo-Kişi Nasıl Kendisi Olur*, (çev:C.Akkor), İstanbul: YKY
- Novus, Liber (2016), *C.G.Jung Kırmızı Kitap*, (çev:O.Gündüz), İstanbul: Kaknüs
- Özodaşık, Mustafa (2005), *Yalnızlık*, Konya: Tablet
- Pappenheim, Fritz (2002), *Modern İnsanın Yabancılaşması*, (çev: S.Ak), Ankara: Phoenix
- Schultz, Duane (1976), *Theories of Personality*, Brooks-Cole Publishing Company, California, USA.
- Senbir, Hakan (2004). *Z son insan mı?*, İstanbul: Okuyan Us
- Strauss, Claude Levi (1995), *İrk, Tarih ve Kültür*, (çev:H.Bayrı ve Ark.), İstanbul: Metis

Tezcan, Mahmut (1981), Kuşaklar Çatışması, Ankara: Kadioğlu

Williams, Stephen (2010), Welcome to Generations, Z. B&T Magazine. 60, 2731.

www.humanica.com.tr/kusaklari-anlamak-yonetmek / ikiletisim.wordpress.com/tag/y-kusagi/

www.tdkterim.gov.tr

Yanbastı, Gülgün (1996), Kişilik Kuramları, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Yörükan, Turhan (2019), Alfred Adler–Sosyal Roller ve Kişilik, İstanbul: İş Bankası

Yörükoğlu, Atalay (1985), Gençlik Çağı, Ankara:Tisa

Ziyalar, Adnan (1980), Sosyal Psikiyatri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi